

Dr. Nyeste Péter: A gyökerektől a rendszerváltásig

A bűnözés társas elkövetési formái, annak bizonyos fokú szervezettsége már a XVIII. – XIX. században megtalálhatóak hazánkban. A feudális társadalom földesúri kizsákmányolásával ellenszegülő paraszti lázadások egyik formája volt a *betyárkodás*. A *betyárok*²⁶¹ a földesurak, papok, gazdag kereskedők, vármegyei tisztségviselők – mint az elnyomók – elleni támadásaikkal sokszor a nép elismerését, támogatását is kiváltották. Ugyanakkor a betyárok nem csak a gazdagabb rétegből származók ellen követtek el bűncselekményeket, hanem sokszor szegényebbek ellen is és gyakran igen kegyetlen módon hajtották azokat végre. A betyárok főként az elszegényedett, létbizonytalanságban élő, csavargó életmódot folytató emberekből, pásztorokból vagy erőszakkal besoroztatott (sokszor bűnöző életmódú, deviáns jegyeket mutató), katonaviselt, személyekből kerültek ki. A betyárok erdőkben és más rejtekhelyeken tartózkodtak, sokszor csoportosan, fegyverrel utazókat támadtak meg, fosztottak ki, postakocsikat, pénzszállítókat raboltak ki fegyveresen, erőszakkal jószágokat hajtottak el, házakat, embereket raboltak ki, illetve öltek meg. Többféle betyár volt. Voltak az ún. *gyalogbetyárok*, akik fegyveresen, gyalogosan követtek el bűncselekményeket. A betyárok másik fajtája a *lovasbetyár* volt, akik szintén fegyveresen, de már ló felhasználásával működtek. Voltak a közönséges útonállók a *kapcabetyárok*, de voltak *házásó betyárok*, akik a ház fala alatt kiásott járaton keresztül jutottak be az épületbe és vittek el értéktárgyakat vagy voltak a *lókötők* is.

---

²⁶¹ „A betyár hetyke, virtuosos bátor legény volt, aki szolgálatát vagy önként vagy valami vétség miatt otthagya, s jobbára csak akkor vállalt munkát, amikor az éhség ráhajtotta.” Kecskemét városa, 1754. évi jegyzőkönyve, Kiskunfélegyházi Városi Levéltár, Prothocollum Cumanicalis Communitatis, Félegyháza 1746-1767.

„A kuruc időkből maradt bujdosókhoz csatlakozva alakultak ki az első *betyárbandák*, amelyekhez az elnyomás tönkretettjei könnyen megtalálhatták az utat. A közfelfogás szerint száztagú betyárcsoportok, ill. bandák is léteztek. Ez csak annyiban lehet igaz, hogy több száz emberre is kiterjedhettek egy-egy társaság összeköttetései. *Az általános bandalétszám 4—6 volt de a hármás csoport sem volt ritka. 10—12 főnyi bandánál nagyobb együtt kóborlás esetén nem igen akadt.* A bandatagok rendszerint nem jártak állandóan együtt, csak a megbeszélt időpontra jöttek össze alkalmas helyen. Az irányítást általában közös megbeszéléssel döntötték el, a vezér akarata nem volt megfellebbezhetetlen. Egy-egy kipróbált bandába csak a „jelölttől” nagy ügyességet kívánó betyársorozás útján kerülhetett be valaki. A betyárokkal, igen széles körben, számos ember tartott kapcsolatot, akik néha-néha maguk is részt vettek a betyárakciókban. A gyakran *orgazdászkodó pásztorok* (akik az elhajtott jószágot is egyideig megőrizték), kupecsek, a betyárok szeretői, ismerősei jöhettek itt számításba. Hozzájuk kapcsolódtak a *passzushamisítók* is, akik a lopott marhák, elkötött

lovak „járatait” nagy ügyességgel megírták., a jószág combjába sült belyeget „átalakították””²⁶²

A betyárcsapatok nappal rejtőzködtek, főként éjszaka fejtették ki tevékenységüket. A rejtkehely közelében megbízható embereket alkalmaztak, akik időben figyelmeztették a betyárokat a rendfenntartó közegek esetleges érkezéséről vagy figyelő őrszemeket alkalmaztak. A tanyasi parasztok vagy önszántukból vagy a bosszú, felgyújtás miatti félelemből, megfélemlítés miatt működtek együtt a betyárokkal.

A betyárok elleni razziák sokszor emiatt hiúsultak meg, mivel a parasztok időben figyelmeztették őket a rendfenntartásért felelős személyek érkezéséről (pandúrok, perzekútorok, csendbiztosok). A pandúrság, mint a vármegyei közbiztonság fenntartásért felelős szervezet kiépítése az 1790-es években kezdődött. A vármegyei rendfenntartók általános elnevezése lett a pandúr, amely elnevezés a csendőrség megjelenéséig fennmaradt. A pandúrok irányítását végezték a csendbiztosok, akiket vidéken komisszáriusnak, a pandúrokat pedig perzekútoroknak nevezték.

---

²⁶² Szabó Ferenc: A dél-alföldi betyárvilág, Gyula, 1964. 63-64.o.

A betyárok csoportos elkövetési formában működtek, általában 3–12 személyből állva, esetenként ennél több fő is alkototta a csoportot, ahová bekerülni a személy rátermettségét, megbízhatóságát, ügyességét vizsgáló tesztet követően lehetett. A betyárcsoportok erőszakot kifejtve, összehangoltan, a feladatok felosztásával, fegyveresen, életvitelszerűen követték el bűncselekményeiket, amely elsősorban vagyoni haszonszerzésre irányult.

A betyárcsoportok által megszerzett vagyontárgyakat, jószágokat sokszor „pihentették”, egy ideig őriztették más személyekkel, valamint az értékesítésükhöz szakértelemmel bíró hamisítókát vettek igénybe és orgazdák segítségével értékesítették.

A korabeli betyárok működésének jegyei tartalmazzák azokat a jellegzetességeket, amelyeket manapság is szervezetszerű elkövetésnek vagy szervezett bűnözésnek nevezünk.

A betyárok külön tolvajnyelvet is használtak, ami azt segítette elő, hogy csak a banda tagja értse meg, hogy mit akarnak tenni.

A tolvajnyelvről és tolvajjelekről már a korabeli nyomozástani kézikönyvek is megemlékeznek²⁶³, amelyek a mai napig hasznos információkkal szolgálhatnak a szervezett bűnözés elleni fellépés területén. Az első tolvajnyelv szótárt Berkes Kálmán fővárosi államrendőrségi felügyelő állította össze²⁶⁴. A tolvajjelek a kézikönyv szerint a következők lehetnek:

– *írott vagy rajzolt jelek*

Eredetileg arra szolgáltak, hogy egy rablóbanda tagjainak megjelöljék azt a házat, amelyet később ki akarnak rabolni (általában haránt kereszt jelöléssel). Egy erdei kápolna falán találtak olyan tolvaj jeleket is amelyekben az első sor jelei egy felhívást tartalmaztak más bűnözők részére, hogy a megjelölt irányban melyik házat kívánják kirabolni. Aki részt akart venni a bűncselekményben az megjelölte a saját jelét a második sorban. Voltak olyan jelek, amelyek arra figyelmeztették a bűnözőket, hogy a községben szigorú rendőri felügyelet van.

– *némabeszéd, láthatatlanírás*

A bűnözők a süketnémák ábécéjét felhasználva saját jelbeszédnyelvet fejlesztettek ki, amelyet országhatároktól függetlenül megértettek. A bűnözők kifejlesztettek olyan kommunikációt is, amikor a levegőbe írtak jeleket és ezzel a szembesítések eredményességét gátolták meg. Fogházakban tejjel, vizelettel is írt papírokat használtak levelezéseik során a bűnözők, amely első ránézésre nem vált láthatóvá.

– *ismertető jelek*

A bűnözők kifejlesztettek olyan jelzéseket, ha találkoznak és nem ismerik egymást, akkor jelzéseket leadva tájékoztatják a másikat, hogy nem jelentenek veszélyt egymásra, illetve segíthetik egymás „munkáját”. Például nagy tömegben, tömegközlekedési eszközön működő tolvajok használtak ilyen jelzéseket.

– *áruló bűnözők megbélyegzése*

Általában az áruló bűnöző arcán mély vágásokat ejtenek és gondoskodnak arról, hogy ne részesülhessen olyan orvosi ellátásban, ami a seb nyomnélküli, beforrásával járhatna. A kézikönyv szerint volt már példa arra is, hogy az így megbélyegzett bűnözőt a rendőrök félrevezetésére, dezinformációra, illetve nyomozási információk kinyerésére használtak.

---

²⁶³ Endrődy Géza: A bűnügyi nyomozás kézikönyve, Losonc, 1897.

²⁶⁴ Berkes Kálmán: A tolvaj élet ismertetése, Budapest, 1888. 98-139.o.

A betyárság, mint bűnözési forma fennmaradásának okai voltak a parasztság (önkéntes vagy megfélemlített) támogatásán kívül a gyenge vármegyei pandúrrendszer, illetve városi rendőrségek, amely a kiegyezést követően a császári csendőrség távozásával tovább gyengült.

A kiegyezést követően, 1869-ben az Alföld megingott közbiztonságának helyreállítására Ráday Gedeon grófot nevezte ki a király rendbiztosnak, aki rendkívüli szigorral, jelentős vérdíjak kitűzésével felszámolta 2–3 év alatt az alföldi betyárvilágot. A változó társadalmi, gazdasági hatások és erősödő, kiépülő központi irányítású rendészeti (csendőrség, fővárosi rendőrség) rendszer hatására, valamint a büntető anyagi és eljárási törvények megszületésének hatására is a betyárrendszer fokozatosan megszűnt.

A kiegyezést követő időszakban a csendbiztosi és pandúrrendszer működésének eredménytelensége és a hatósági személyek korrumpálhatósága miatt az állami irányítású és működtetésű rendőrség felállításának igénye többször megfogalmazódott, de a XIX. század végén csak a *fővárosban jött létre állami rendőrség*, majd 1881-ben megalakult az elsősorban vidéken működő *csendőrség*. A törvényhatósági joggal felruházott és a rendezett tanácsú városok bel- és külterületén továbbra sem alakultak ki állami irányítású, működtetésű rendőrségek. Később felállításra került a *határszéli csendőrség*, majd megalakult a *határrendőrség* is.

Fővárosi állami rendőrség, csendőrség létrejötte, hatása a bűnözésre

A Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló 1872. évi XXXVI. tcz. 20. szakasza alapján felállításra került a fővárosi állami rendőrség, azonban ekkor még a felügyeleti jogot a belügyminisztérium megosztottan gyakorolta a város közigazgatási bizottságával. A tényleges, állami fővárosi rendőrségi törvény megszületésére 1881-ig kellett várni. 1873-ban nevezték ki Thaisz Eleket a fővárosi rendőrség élére főkapitánynak. Ekkor a *fővárosi rendőrség kis létszámú, szakképzetlen személyekből állt*. Ebben az időben a rendőrség kulcsszerepet játszott a prostitúció ellenőrzésének rendszerében. Kiadták a bordélyházak működésére vonatkozó engedélyeket. A bordélytulajdonos és a kéjnök bármilyen természetű vitájában is a rendőrség hozott döntést. Ezek a döntési jogosítványok a korrupció lehetőségét hordozták magukban. A bordélyok működtetése során megjelent a leány (gyerek) kereskedelem, kerítés is. Az engedélyezett bordélyházakban hosszútávon dolgozó prostituáltak mellett az átmeneti problémákkal küzdő, rövid távú kéjelgést vállaló kéjnök is megjelentek. Budapesten a legtöbb bordélyház a VI. kerületben: a Király, a Mozsár, a Nagymező, az Ó utcában, a VII. kerületben az Akácza, a Dob, a Dohány, a Hársfa utcában, a VIII. kerületben pedig a Conti, a Bérkocsis és a Nagyfuvaros utcában működött. „A leánykereskedés hihetetlen méreteket öltött. Pest hemzsegett a kerítőktől, s ügynökök hálózta be a vidéket is, hogy a szép lányokat jó állás reményében a fővárosba csalják. Kerítők posztoltak pl. a szülészeti intézetek előtt, hogy a megesett leányanyákat rábeszéljék, fogadják el behízsgáló segítségüket. Budapest a nemzetközi leánykereskedelem egyik fészke lett, a magyar leány – a „hungara” – külföldön is kedvelt és keresett árucikké lépett elő. A világ minden részéről jöttek Pestre a „friss portékáért”. Főleg nevelőnők, kasszírnök, pincérlányok soraiból toboroztak a kereskedők, de a jó szerződés reményében színésznők, karénekesnők, artistanők közül is sokan kerültek külföldre.”²⁶⁵

²⁶⁵ Forrai Judit: Kufárok és kurtizánok. A hazai leánykereskedelem virágkora, Rubiconline, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/kufarok_es_kurtizanak_a_hazai_leanykereskedelem_viragkora (Leöltve: 2018.07.20.)

Az első állami irányítású rendőrség a Budapest-fővárosi rendőrség államosításáról szóló 1881. évi XXI. törvénycikk 1. szakasza szerint:

„Budapesten „fővárosi rendőrség” elnevezés alatt, egységes szervezettel rendőrség állíttatik fel, melyet saját közegei által az állam kezel – melynek működési köre az 1872.évi XXXVI. tcz. alapján megalakult főváros összes bel és külterületére terjed ki.”

A törvénycikk 2. szakasza szerint a rendőrség feladatai: a személy- és vagyonbiztonság megóvása, a béke és a közrend fenntartása, a büntetőtörvények, rendeletek és szabályrendeletek megszegésének megakadályozása, a véletlenségből, vagy bármely mulasztásból eredhető veszélyek és károk elhárítása, a megzavart rend és béke helyreállítása, a büntetendő cselekmények kipuhatolását és azok elkövetőinek az illetékes hatóságnak való feljelentése, illetve átadása, általában *a figyelő, megelőző és felfedező rendőrség feladatait* a törvény keretén belül teljesíteni.

A 1880-as években kiobbant botrányok a fővárosi rendőrség munkatársait érintően legtöbbször az erkölcsrendészettel, kártyabarlangokkal függtek össze, de zsarolási és korrupciós ügyek is napvilágot láttak. ”Végül elfogják az ujbpesti hamispénzverőket, a hírhedt hatosok, a tíz- és húszkrajcárosok gyártóit és egész sereg polgári biztosról kiderül a bíróság előtt, hogy tagjai, illetve bűnrészesei voltak a hamispénzverő bandáknak.”²⁶⁶ A fentiekben részletezett miatt kijelenthetjük, hogy ebben az időben a *fővárosban jelen volt a szervezett bűnözés, korrupció és összefonódások voltak a fővárosi rendőrség több rendőri közegét, hatósági személyét érintően.*

1885-ben Thaisz Elek nyugdíjazását követően Török János Temesvár város polgármestere veszi át a rendőrség irányítását. Az új főkapitány nagy szigorral megtisztította a testületet a korrupct, megbízhatatlan személyektől és szakképzett személyeket nevezett ki.

Már az 1870-es években megjelentek a rendőrség kötelékében a hivatásos figyelők és „fedett nyomozók”, akiket az akkori szóhasználattal egyszerűen csak „rendőrkémeknek” neveztek. Ők voltak azok, akik egy-egy bűncselekmény esetében megfigyelték a pályaudvarokat, hajóállomásokat, az „értékesítési vonal” különböző színhelyeit és a nyomozások által látókörbe került gyanús személyeket.

A megszüntetett polgári biztosok, a hírhedt kommisszáriusok rendszere helyett – a belügyminiszter 4996/el. 5. sz. alatti rendelete alapján – Török János főkapitány megszervezte a *detektív osztályt, melyet 1885. december 17-én iktattak be a rendőrség szervezetébe* eredetileg 28 ideiglenes detektívvel, majd egy hónappal később újabb 8 fővel. 1886-ban Splényi Ödön detektívosztály vezető kinevezésével alakultak önálló osztállyá az eddig szolgálati utasítás nélkül, különböző helyekre beosztott detektívekből.

---

²⁶⁶ Baksa János: Rendőrségi Almanach, A Rend kiadása, Budapest, 1923., 35-36 o.

A nyomozások törvényességét, eljárási keretek közötti lefolytatását a *bűnvádi perrendtartás hatálybalépéséig (1900.januás 01.)* a Csemegi Károly által jegyzett 1872. évi „A törvényszékek illetőségéhez tartozó bűnvádi eljárás ideiglenes szabályozásáról” című törvénytervezet szabályozta. Ez volt a híres „Sárga Könyv”. „A Sárga Könyv” alapján követett bírói gyakorlat szerint a nyomozás a vizsgálóbíró feladata volt. A királyi ügyészség a nyomozás alatt is csak a közvádloi tevékenységre szorítkozott, hatásköre a vizsgálóbírónál tett indítványokban merült ki, vagyis a nyomozás ura tulajdonképpen ekkor a bíróság volt. Ez a gyakorlat azonban a nyomozás és a bűnper elhúzódásához vezetett. *Az 1896. évi XXXIII. törvénycikk, a bűnvádi perrendtartás* (tov. Bp.) volt az első jogszabály, amely a mai értelemben vett büntetőeljárást és annak részeként a bűnüldözési célú bizalmas és nyílt információszerezést szabályozta. A törvénycikk szemlélete, újszerűsége miatt a bűnügyi nyomozás helyes, gyakorlati értelmezését segítően 1899-ben kiadásra került a 130,000/99 B.M. számú körrendelet a nyomozó rendőri közegek és hatóságok részére (tov. Nyut.).

Csendőrség

Az 1881. évi III. törvénycikk alapján létrejött csendőrség a közbiztonsági szolgálat teljesítésére rendelt, katonailag szervezett őrtestület volt. A csendőrség főszabályként nyomozó cselekményeket csak olyan területen folytathatott, amelyek sem a törvényhatósági joggal felruházott, sem a rendezett tanácsú városok bel- és külterületéhez nem tartozott. *Ezzel létrejött az állami, központilag szervezett, irányított vidéki rendőrség.*

A csendőrség megelőző természetű belső nyilvántartásokat kezelt és azokból adatokat bocsátott az őrsők részére. A nyilvántartásuk többek között tartalmazták a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított elfogandó személyeken kívül a megfigyelést igénylő személyeket, eltűnteket, rendőri felügyelet alatt állókat, katona, fegyenc, fogolyszökevényeket, az ország területéről kiutasítottakat, akiknek a személyazonosságát meg kellett állapítani.²⁶⁷ A nyomozóalakulatok fenntartották az összeköttetést a rendőrséggel, valamint az ügyészség megkeresésére szakképzett egyenruhás vagy polgári ruhás nyomozókat bocsátottak rendelkezésre.

Határszéli csendőrség

A határszéli csendőrséget 1891-ben hozták létre a Magyar Királyi Csendőrségen belül. Működési területe a szerb-magyar és román-magyar határra terjedt ki.²⁶⁸

Nyomozó, hírszerző tevékenysége a 1157/1900. belügyminiszteri rendelet alapján többek között kiterjedt:

- a határon átkelők figyelemmel kísérése,
- a határ mentén felmerülő – államrendészeti szempontból fontosabb – mozzanatokról, eseményekről tájékozódásra,
- államellenes nyomtatványok becsempészésének megakadályozására, feljelentésére,
- idegen politikai ügynökök megfigyelésére, kémkedés megakadályozására, kémek elfogására és az illetékes hatóságnak átadására,

²⁶⁷ LANTOS Mihály: A bűnügyi hírszerzés története. Egyetemi jegyzet, Budapest, NKE, 2012. 60.o.

²⁶⁸ PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a második világháborúig. Rendvédelem-történeti füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XIX. évfolyam 22. szám, 2010. 80–81.o.

- nyomozott, vagy valamely büntető cselekménnyel gyanúsított, és a törvények vagy fennálló szabályok értelmében előzetesen letartóztatható egyéneknek a határszélen való elfogására,
- a határszélen lévő szállodák, vendéglők, kocsmák, kávéházak és egyéb nyilvános helyek ellenőrzésére.

A magyar királyi határrendőrség

A m. kir. határrendőrség volt a dualizmus időszakában az első olyan szakszerv, amelyet *kifejezetten határőrizeti feladatok végrehajtására hoztak létre és önálló fegyveres testületként működött*. Csekély létszáma miatt azonban *csak a forgalom ellenőrzését és a nyomozati munkát végezte*. A határőrizetben részt vett még a magyar kir. csendőrség és a határok mentén állomásozó más fegyveres szervek (m. kir. honvédség és rendőrségek)²⁶⁹ Az 1903 évi VIII. törvénycikk rendelkezett a határrendőrség felállításáról. A törvény végrehajtásáról, a belügyminiszter 91000/1905. (XII.29.) B.M. számon körrendeletet adott ki.

A törvény 2. §. szerint a határrendőrség feladata volt:

- a határon átkelőket figyelemmel kísérése, a határ mentén felmerülő, államrendészeti szempontból fontosabb mozzanatokról és eseményekről tájékoztatás és az észleltekről az illetékes hatósággal való közlése,
- a kémkedés megakadályozása, esetleg a kémeknek letartóztatása,
- nyomozott, vagy valamely büntetendő cselekménnyel gyanúsított és a törvények vagy a fennálló szabályok értelmében előzetesen letartóztatható egyéneknek a határszélen való letartóztatása,
- fegyverek, lőszer és hadiszerek ki- vagy bevitelének ellenőrzése, valamint tilalom esetén ilyenek és más tárgyak kivitelének és behozatalának megakadályozása,
- határszéleken levő szállodák, vendéglők, kocsmák, kávéházak és egyéb nyilvános helyek ellenőrzése,
- a csempészet megakadályozásában való közreműködés és az erre hivatott közegek támogatása.

Korabeli nyomozásokra vonatkozó taktikai szabályok ajánlások

A korabeli nyomozásokra vonatkozó kézikönyvek, iránymutatások nagyon fontos szerepet játszottak a *bűnözésre utaló jelek felfedezése, a nehezen felderíthető, szervezett elkövetésű bűncselekmények felismerése, azok nyomozása területén*.

---

²⁶⁹ PARÁDI József: *A magyar királyi határrendőrség, a határőrizet szakmai vezető testülete*. Budapest, Rendvédelem-történeti füzetek, ORFK OKK, 1992. 42.o.

Endrődy Géza 1897-ben Losoncon megjelent *bűnügyi nyomozási kézikönyve*²⁷⁰ dr. Grósz János királyi államügyész csendőrség részére írt kézikönyvét dolgozta át és fordította le, amely talán a téma első magyar nyelvű szakirodalmi műve. Fontos iránymutatása a könyvnek, hogy a csendőr a vizsgálóbíró részére, a vizsgálóbíró az ügyész részére, az ügyész a bíróság részére folytatja tevékenységét. Tehát a nyomozás nem öncélú tevékenység, a beszerzett adatoknak, bizonyítékoknak meg kell állniuk a helyüket a bíróság előtt. Endrődy szerint a nyomozás az előzményekből való következtetés a történetekre és viszont, ezért nagyon fontos, hogy a rendőr, csendőr mind a szolgálatban és azon kívül is a *személy-, helyismeretét bővítse, beszélgessen állampolgárokkal, az emberek szokásait, cselekedeteit, tevékenységüket figyelje meg, tudja meg, hogy ki kit ismer, ki mivel foglalkozik, mire tud információt adni* (figyelő szolgálat). A szerző szerint a nyomozások, előnyomozások információs igényét támogatni tudják a *bérgocsisok, hordárok, kéjnlők, akik fontos, bizalmas értesülés birtokában lehetnek, mivel azok foglalkozásuknál fogva megfigyeléseket végezhetnek*. A rendőr, csendőr akkor kezdje meg működését, ha már határozott képet alkotott a cselekményről, így tudja elkerülni a prekoncepciókat a nyomozás során. Tehát, mind a forrást, mind az információkat előzetesen ellenőrizze le. A jelentésekben pontosan meg kell jelölni a forrást, akit a vizsgálóbíró kihallgathat. Továbbá az észleltekről azonnali feljegyzéseket, tényvázlatot kell készíteni a kriminalisztika alapkérdései mentén a ki? mit? mikor? hol? mivel? hogyan? miért? ki által? mi által? kérdések mentén. Szintén fontos a korábbi nyomozati iratok tanulmányozása, az abban foglaltak értékelése, összevetése az aktuális nyomozás állásával. Világos, következtetésektől mentes jelentéseket kell szerkeszteni a bíróság, ügyészség részére, tudva, hogy a bíróság a tárgyaláson a készítőjét kihallgatja

---

²⁷⁰ ENDRŐDY Géza: A bűnügyi nyomozás kézikönyve, a magyar királyi csendőrség, városi és járási rendőrhatalóságok, valamint vizsgálóbírák, királyi ügyészek és általában a bűnügyekkel foglalkozó egyének részére. Losonc, Kármán-féle Könyvnyomda, 1897.

Soltész Imre m. kir. csendőrfőhadnagy, a nagyváradi csendőrségi iskola tanára és *dr. Kármán Elemér* nagyváradi királyi ügyész 1911-ben készült tankönyvének²⁷¹ első része a bűncselekmények felfedezésével foglalkozik, második része az egyes büntetteket, harmadik része az egyes nyomozó cselekményeket tárgyalja részletesen. A mű bevezetője szerint a bűnvádi előzetes eljárás nagyrészt a nyomozás keretei között zajlik, ezért a büntettek helyes felderítésének a „céltudatos első fellépés” az egyetlen biztosítéka. A tankönyv leszögezi, hogy a nyomozó közeg a bíróság számára dolgozik. A nyomozói képességek megszerzése hosszú, fáradságos munka eredménye, melyet a tankönyv ismeretei segíthetnek. A szerzők szerint a csendőrség elsőrangú feladata a nyomozás, a megelőző, valamint nyomozó szolgálat mára már nem választható el egymástól mereven. A csendőrt a közbiztonság katonájaként jellemzi a tankönyv. A csendőr feladata a rendfenntartás és az örökös, mint a rendőri közegeknek is, de feladata egyben a törvényszegők és bűnösök kipuhatólása és a már elkövetett törvénysértések és büntettek kiderítése. *A csendőrnek tisztában kell lennie a büntető törvénykönyv, a bűnvádi perrendtartás szabályaival és a belső szolgálati szabályozókkal, továbbá, hogy mit kell kipuhatólnia, megfigyelnie, ha a tettesre rá akar találni és a büntettet rá akarja bizonyítani.* A csendőrnek mindig arra kell gondolnia, hogy az ügyésznek dolgozik, az ügyész a bíróságnak, a bíróság pedig a király nevében hozza meg az ítéletet és ennek a folyamatnak ő a részese. Így minden jelentés, feljegyzés megszerkesztésénél figyelembe kell vennie, hogy a csak a gyanúsításhoz szükséges dolgokat jegyezze fel. A szerző szerint a „körülbelül” munka értéktelen és veszélyes, hiszen a munkája szolgál a bűnvádi eljárás alapjául. Továbbá a csendőr tekintélyes hivatást tölt be, ezért ami a keze közül kikerül pontosnak, helyesnek kell lennie. Ezek a fontos gondolatok ma is iránymutatásként szolgálhatnak a rendfenntartásért felelős személyek részére.

A nyomozás során ügyelni kell a titoktartásra, hogy idő előtt fontos információk ne kerüljenek illetéktelenek kezébe. Ez a szakirodalom is kihangsúlyozza *a hely – és személyismeret fontosságát, hogy a csendőr többek között legyen tisztában a folyamatosan bűncselekményeket elkövető személyekkel.* A bűncselekmény tudomásra jutásának három formáját különbözteti meg: 1) nép körében elterjedt hírek utáni puhatólás 2) sértett vagy más feljelentése 3) a szolgálat közbeni közvetlen észlelés. A mű szerint a híresztelések ellenőrzése fontos tevékenység, hiszen vannak olyan büntettek, amelyek jellegüknél fogva másként nem jutnak a tudomásra (pl. gyanús körülmények közötti halál, család körében elkövetett bűncselekmények). Ilyenkor fontos tisztázni a hírt terjesztők megbízhatóságát, olyan személyekkel kell kapcsolatban állnia működési területén a csendőrnek, akik ezeket az elsődleges híreket meg tudják erősíteni vagy cáfolni a hírszerző lehetőségeik folytán. A forrás megbízhatóságáról való meggyőződést követően le kell ellenőrizni, hogy van-e a hírek alapja.

Vitéz Ridegh Rajmond és Olchváry-Milvius Attila m.kir. csendőr őrnagyok által írt bűnügyi nyomozástant²⁷² 1936-ban a belügyminiszter 50.609/eln VI-c. rendeletével a csendőrségnél tansegédletként rendszeresítette. A bevezető szerint a nyomozást folytató emberek tevékenységétől függ legtöbb esetben a bűnvádi eljárás sikere, mivel ők rakják le a nyomozás alapjait. A sokoldalú és felelősségteljes feladatok ezért széleskörű és határozott ismereteket igényelnek.

---

²⁷¹ SOLTÉSZ Imre – KÁRMÁN Elemér: Útmutatás a bűnügyi nyomozás alkalmával követendő eljárásra nézve a M. Kir. Csendőrség számára. Budapest, Franklin, 1911.

²⁷² VITÉZ Ridegh Rajmond – OLCHVÁRY–MILVIUS Attila: *Bűnügyi nyomozástan*. Budapest, Hornyánszki Viktor R-T., Magyar Kir. Udv. Könyvnyomda, 1936.

Ismerni kell a bűncselekmények mozgatórugót, az elkövetési módokat, azok hatásait, a különféle trükköket, fogásokat, de ismerni kell a felderítő munkánál alkalmazandó célszerű eszközöket, eljárási módokat és minden olyan ismeretben jártasnak kell lenni, ami a felderítés munkáját elősegítheti.

A tansegédlet hetedik fejezete foglalkozik a bűnügyi hírszerzés során ma is alkalmazott *feltűnés nélküli puhatolás és megfigyelés polgári ruhában módszerrel*, végezetül a bűnjelek leírását és azonosítását tárgyalja. A *feltűnés nélküli puhatolás (fürkészés) során* a polgári ruhás nyomozó, szolgálati minőségének elhallgatásával, valamely ürügy alatt, a szükséges személyekkel felvette az érintkezést, igyekezett bizalmukat megnyerni és ezután tőlük a szükséges adatokat személyes érintkezéssel megnyerni. A *megfigyelés*, során a polgári ruhás csendőr háttérben maradva, személyeket, helyiségeket vagy folyamatokat, rövidebb vagy hosszabb ideig, figyelemmel kísért. A polgári ruhában teljesített különleges szolgálat kényes, nehéz és változatos feladat volt, elővigyázat, tapintat, leleményesség, lélekjelenlét és emberismeret elengedhetetlen követelménynek bizonyult.

Szervezett formában elkövetett bűncselekmények, szervezett bűnözésre utaló bűncselekmények

A vizsgált időszakban is több, társas elkövetésű, szervezett formában elkövetett bűncselekménytípus volt hazánkban. Tipikusan szervezett elkövetésű volt a *betöréses lopás*, ahol az elkövetők szaktudásuknak megfelelően felosztották a szerepeket és az eltulajdonított tárgyakat később orgazdák segítségével továbbértékesítették. A gyakorlati nyomozástani könyv²⁷³ szerint a betörőbandákban voltak *az un. hírszerzők*, aki kikémlelték, hogy hova érdemes betörni, milyen időpontban, kik tartózkodnak otthon, vannak-e elkövetést nehezítő körülmények, kutyák stb. Ezeket az információkat különféle ürüggyekkel tudták megszerezni, például házalónak, napszámosnak, szerelőnek adták ki magukat. A betörőcsoportban részt vevő személyek között voltak az *un. figyelők*, akik biztosították a bűncselekmények zavartalan végrehajtását. A figyelők előre jelezték, ha valami zavaró körülmény merülne fel, illetve feltartóztatták különféle ürüggyekkel a járőkelőket, hazatérő tulajdonosokat, amíg a helyszínt a csoport tagjai el tudták hagyni. A különféle lopások során a csoportban *un. falazók is működtek*, akik mintegy falat képezve eltakarták a társukat a sértett elől, aki addig ellopta az értéktárgyakat. A lopásokat elkövető csoportok tevékenységét *un. passer-ek is* segítették, akiknek a feladata a lopott dolog helyszínről való észrevétlen elvitele volt. Ennek a jelentősége abban nyilvánult meg, hogy a helyszínen esetleg elfogott tolvajnál, így nem találták meg az ellopott értéktárgyakat, dolgokat.

---

²⁷³ Nemes Sándor: *Gyakorlati nyomozás*. Budapest, Athenaeum Könyvkiadó, 1944.

A un. *kasszabetöréshez* is legalább 3 elkövető kellett, 1 figyelő és legalább 2 személy, aki felváltva hajtotta végre az értéktárgyakat, pénzeket tároló trezorok feltörését. Ezeknél az eseteknél a tolvaj acélmetszővel kezdte meg a trezor bontását a záracon lévő fedőlemezen vagy a fogantyú letörésekor keletkező lyukon keresztül. A kasszabetörés másik fajtája volt, amikor fúrógéppel 30–40 lyukat fúrtak a trezor oldalába és a lyukak közötti részt acélmetszővel kiszaggatták. Az egyik leghíresebb, ilyen módszerrel kasszabetöréseket elkövető nemzetközi betörőcsoportot a magyar detektívek fogták el Nizzában 1895-ben. A *Papakosza* néven elhíresült betörőcsoportot Ristic István macedon származású személy irányította, a csoport tagjai voltak még Papakosza, Affendakis és Stallió nevű, görög származású, jó megjelenésű elkövetők, akiknek működése egész Európára, a Balkán térségére és Egyiptomra is kiterjedt. Ristic nagyon jó megjelenésű volt és gyakran üzletembernek kiadva magát a sértettek bizalmába férkőzött és előzetesen felderítette az elkövetés helyszínét, de Affendakis és Stallio feladatai is hasonló volt.

Papakosza feladata volt a táviratokban virágnyelven írt szöveg alapján a helyszínekre utazni, ahol vendégszállásokon megszállt és elhelyezte a betörőszerszámokat. Papakosza nem tudott írni, olvasni, ezért a táviratokat mással íratta és olvastatta el. A betörőcsoport tagjai távirati úton érintkeztek egymással, távirati meghívásra utaztak az elkövetési helyszínére a kiszemelt ország területére. Az elkövetés módszere az volt, hogy előzetesen felderítették a helyszínt, aminek ajtajának kulcsáról másolatot készítettek. A helyiségbe bejutva a trezort oldalról megfúrták és egy hosszabbítható acélszerkezettel (un. Kacsával) a réseket kitágították és darabonként kitepték az anyagot. A kitágított réseken keresztül kiemelték az értékeket. Ezzel a módszerrel sokkal rövidebb idő alatt fel tudták nyitni a trezorokat a hagyományos kasszafúrás módszereknél. Általában hétvégén követték el a betöréseket és mire azt felfedezték, már az elkövetők el is hagyták a betörés környékét, az ország területét.

A fenti betörőcsoport módszerei nagyfokú szervezettséget, munkamegosztást, konspirációt nemzetközi színterű működést mutattak és az értéktárgyakat, pénzt orgazdák segítségével Európa, illetve a Balkán térség országaiban is értékesítették, illetve gazdag üzletembereknek, kereskedőknek kiadva magukat a lopott pénz egy részét felélték.

A pénzhamisítás

A pénzhamisítás tipikus szervezett bűnözői csoportot feltételező bűncselekménytípus volt már a korabeli nyomozati szakkönyvek leírása szerint is.

„A pénzhamisításhoz megfelelő szakemberek kellettek: litográfus, fényképész, vésnök, rézkarcoló, megfelelő papír, festék, gépek, gyártáshoz alkalmas helyiség... A hamispénz készítő a pénz elhelyezését soha sem maga végzi, hanem azt mindig harmadik személlyel végezteti, úgy hogy a *hamis pénzt elhelyező rendszerint nem is ismeri a hamis pénz készítőjét*. Mind a hamis fémpénz, mind a hamis bankó *forgalomba hozatala jól megszervezett társaság útján történik*, és pedig attól függően, hogy a hamisítást milyen kiterjedésűnek tervezték. Érteni kell ez alatt, hogy helyi, országos, európai vagy világviszonylatban szándékozta-e a társaság hamisítványait forgalomba hozni. A helyi forgalomba hozásnál a hamisítók egy-egy nagy nagyobb városban kezdik el a hamisítványok elhelyezését. Országosnak tervezett pénzhamisításnál az egész ország nagyobb városait, vásárait szemelik ki olyan helyül, ahol a hamis pénzt kiadhatják. Az egész világra tervezett hamisításnál, viszont mint az öt világrészt elárasztják a hamis darabokkal, de ez *mind sejtrendszerűen történik, azért hogyha valamelyik terjesztő a hatóság kezére kerül, ne tudja a terjesztőket leleplezni. Teszik pedig ezt azért így, hogy lehetőség szerint egyikük se ismerje a másikat, különösen nem az egész társaságot, hanem csak azt a személyt, akivel, mint közvetítővel összeköttetésbe kerültek*.²⁷⁴ A fenti leírás a szervezett bűnözésre jellemző hosszú távú együttműködést, feladatmegosztást, konspirációt, anyagi haszonszerzésre törekvést írja le.

Bankrablás

Hazánkban az első ”amerikai stílusú” revolver alkalmazásával elkövetett pénzintézet elleni, *csopartos bankrablást* 1908-ban történt Újpesten, az Árpád u.19. szám alatti pénzintézetben. Az elkövető 2 orosz állampolgár volt, aki a pénzintézet igazgatójával akartak tárgyalni és őt irodájában revolverrel kényszerítették 40.000. korona átadására. Az igazgató utasítására a pénztárnok kiszámolta a pénzt zsákokba, ami 30 percet vett igénybe. A fémpénzek súlya miatt három tisztviselőnek is segítenie kellett és kétszer kellett fordulnia az elkövetőknek, hogy az utcán várakozó bérkocsiba kihordják a pénzt. Egy a bankhoz érkező tisztviselő megpróbálta feltartóztatni a rablókat, de leütötték az elkövetők. A budapesti főkapitányság detektívjei széleskörű razziákat, „telefonkörözés” alkalmazását követően gödöllői csendőrök jelzése alapján 48 órán belül elfogták az elkövetőket.

Csoportos emberölés

Az 1907-ben elkövetet dánosi „rablógyilkosság” híres korabeli bűneset volt, amely során a dánosi Szarvas István vendéglőst, feleségét, 18 éves lányát, valamint kocsisukat baltaütésekkel megcsonkítva meggyilkolták és a nyomok eltüntetése végett az épületet felgyújtották. Az elkövetés helyszíne közelében talált véres baltán rögzített újjnyomokat összehasonlították a széleskörű razziák alapján lehetséges elkövetőktől vett újjlenyomatokkal és megállapították a detektívek, hogy azok megegyeznek Kolompár Balog Tuta cigányvajdától vett biometrikus adatokkal. A cigányvajda kihallgatása során elismerte, hogy Marcsa nevű lányával és három másik társukkal együtt követték el az emberölést, de a bírósági tárgyalásukra visszavonták vallomásukat és tagadták bűnösségüket. A daktiloszkópus szakértő véleménye alapján azonban az esküdtszék meggyőzte a daktiloszkópiái egyezés és bűnösségüket kimondta. Ezzel az ítélettel vette kezdetét hazánkban és az európai országokban is a daktiloszkópia eredményének bizonyítékként történő alkalmazása, a daktiloszkópia térhódítása.

---

²⁷⁴ Nemes Sándor: *Gyakorlati nyomozás*. Budapest, Athenaeum Könyvkiadó, 1944.548.o.

Leánykereskedelem

1935-ben Háhn Béla autókereskedőt olasz rendőrök tartóztatták le a budapesti főkapitányság detektívjeivel együttműködve leánykereskedelem gyanújával Bariban. A nyomozás megállapította, hogy Háhn Béla Schvarcz Lajos társával egy tiranai bordélyházba szállított hamis útlevelekkel Magyarországról lányokat, akiknek azt ígérte, hogy táncolniuk kell. Schvarznak egy Tauffer Irén nevű Dob utcában működő kéjő segített keríteni a lányokat. A nyomozás során több dob utcai kerítő és a bűnszervezet működését segítő okmányhamisító is előzetes letartóztatásba került.²⁷⁵

A korabeli bűnesetekre alapozva kijelenthetjük, hogy az 1800-as évek végén a fővárosban megjelent *leánykereskedelem és a köré szerveződő bűnözői csoportok* működése a világháborúk idején is jelen volt.

Az állam biztonsága elleni bűncselekmények felderítése

Az állambiztonsági tevékenység keretét a rendőrségi és csendőrségi törvények, miniszteri körrendeletek, belső szabályzatok, később a kifejezetten politikai célzatú bűncselekmények felderítésének, nyomozásának a büntetőjogi alapját az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. évi III. törvénycikk (a rendtörvény) szolgáltatta. A törvény kiemelten büntette valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló *mozgalom vagy szervezkedés kezdeményezését*.

1922. áprilisában *bombamerényletet követtek el* a liberális Erzsébetvárosi kör dohány utcai palotájában a párt tagjainak sérelmére. A bombamerénylet öt halálos áldozattal és sok súlyos sebesüléssel járt. Ezt követő hónapokban is több bombamerényletet és kísérletet követtek el, amelyek *politikai jellegűek voltak és szervezett elkövetésre utaltak*.

Ebben az időszakban nem beszélhetünk önálló állambiztonsági szervről, szervekről. Állambiztonsági jellegű tevékenységet is végzett a katonai hírszerzés-elhárításon kívül a csendőrség, határrendőrség, határszéli csendőrség, vámőrség, nemzetvédelmi szolgálat, illetve a közigazgatás rendszerébe tartozó hatósági személyek is rendes szolgálati feladataik ellátása mellett.

Ennek okát elsősorban az új típusú, sokszor szervezett formájú *politikai bűncselekmények megjelenésében* lehet keresni, amelyek már az egész társadalomra, társadalmi rendre nézve jelenthettek veszélyt. Az 1918–19-es kommunista forradalmi események hatására az uralkodó rezsim megerősítette, illetve kiépítette a politikai, elsősorban kommunista jellegű bűncselekmények felderítésére és megelőzésére alkalmas szervezetrendszer. Majd később – Sombor-Schweinitzer József feljegyzései²⁷⁶ szerint – az 1930-as évekre a kommunista párt befolyása szinte a nullára csökkent, ellentétben a nemzetközi társadalmi helyzetnek megfelelő nemzetiszocialista, szélsőjobboldali pártok térnyerésével, amelyek megjelentek Magyarországon is. Ennek megfelelően a hírszerzés, elhárítás irányai is ebbe az irányba tolódtak el.

²⁷⁵ Nemes Sándor: *Gyakorlati nyomozás*. Budapest, Athenaeum Könyvkiadó, 1944.390.o.

²⁷⁶ Kovács Tamás: *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb, dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról 1932-1943*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

1930-tól a rendőrség politikai osztályai, detektívcsoporthaj és a csendőrség politikai nyomozó csoportjai között megindult egy rivalizálás. A politikai jellegű nyomozások ezért sokszor nem voltak elég hatékonyak, átfedések voltak és a felső szintű feladatelosztás, irányítás hiánya is a hatékonyságot, de végső soron az állambiztonságot is veszélyeztethette. A politikai irányú nyomozások összefogására a belügyminiszter 1942-ben létrehozta az Államvédelmi Központot. Az új szervezet feladata elsősorban a politikai jellegű nyomozások összehangolása volt. Az Államvédelmi Központ vezetője a 2.vkf. vezetője lett, aki belpolitikai ügyekben a belügyminiszternek, kémelhárítási és nemzetvédelmi ügyekben a vezérkari főnöknek tartozott jelentéssel. Hetente, kéthetente tanácskozott a központban a központ vezetője, helyettese, a vezérkari főnök megbízottja, a vezérkari főnökség különbíróségának ügyésze, a csendőrségi nyomozó alosztály vezetője, és a belügyminisztérium közbiztonsági osztály vezetője. A központhoz a különböző közbiztonsági szervek nyomozókat és összekötőket vezényeltek. Politikai irányultság szerint megosztásra kerültek az ügyek, *a csendőrségi nyomozókhoz tartoztak a baloldali ügyek, a rendőrséghez a jobboldali mozgalmak ellenőrzése, megfigyelése.* A nemzetiségi mozgalmakkal közösen foglalkoztak.

A második világháborútól a rendszerváltásig

„A második világháború befejezését követő hónapokban és években Budapesten és hazánk különböző határ menti területein a bűnözésben fontos szerephez jutott rablással, betöréses lopásokkal, csempészettel foglalkozó bűnbandákat számottevő szervezetség jellemezte. A külföldi bandatagok (oroszl, ukrán, román stb.) nemzetközi kapcsolatokkal is rendelkeztek, de az 1946–47-ben kibontakozó közbiztonsági konszolidáció megakadályozta, hogy ezek szilárd és tartós krimin²⁷⁷ális szervezeteket hozzanak létre.”

A második világháborút követően, szovjet befolyási övezetként hazánkban is kiépült a szovjet mintájú államberendezkedésre épülő diktatórikus rendszer. A diktatórikus rendszer, az államosítás, a magántulajdoni viszonyok lényegében megszüntetése, az állam biztonságának elsődlegességét hirdető államvédelmi szervezetek kiépítése és a kommunista ideológiai alapú egypártrendszer nem kedvezett a szervezett bűnözés kialakulásának. A szervezett bűnözői csoportok Magyarországtól nyugatabbra, demokratikus államberendezkedésű, piacgazdasági viszonyokkal rendelkező országokban tudtak megfelelően működni.

A szocialista országokban az 1960-as évek végén a gazdasági reformok hatására egy hosszú folyamat eredményeként kezdett a magántulajdon újra megjelenni (butikosok, kiskereskedők, kisiparosok) és az állami gazdaságok, termelőszövetkezetek, megerősödni.

„Az 1960-as évtizedben a szervezett bűnözés jelenléte nem mutatható ki, de a 70-es években fokozatosan megjelentek olyan belső (hazai) és külső (külföldi, nemzetközi) tényezők, amelyek hatására néhány éven belül kialakultak a szervezett bűnözéshez kapcsolódó egyes jelenségek.”²⁷⁸

Az 1970-es években megjelentek hazánkban a szocialista országokból érkező külföldi elkövetők, új elkövetési módszerekkel és kezdtek kialakulni a vagyon elleni bűnözés területén a munkamegosztásra épülő betörői csoportok és a hozzájuk kapcsolódó illegális értékesítési lehetőségek.

---

²⁷⁷ Katona Géza: Szervezett bűnözés Magyarországon. 5.o. Budapest, 2000, BM Kiadó

²⁷⁸ u.o. 8.0.